

rül, óma stb. Ez a kikövetkeztetés azonban nem eredményezhet jelentésbeli differenciációt a címszó és a tájnyelvi alak között (vö.: *anyaszült meztelen: anyaszíz mezteleny*).

Továbbra is a szócikkek felépítésénél maradva ki kell emelnünk a jól összeválogatott példamondatok illusztráló értékét. Helyenként a kitűnő szöveganyag a néprajzi magyarázat helyére kívánczolt, ilyen a *popara* szó értelmezése.

Szólnunk kell még a szócikkekben meghúzóó proverbiumkincsről is, valamint a gyermek-és népdalszövegekről, ezek már talán újabb ígéretes gyűjtési területek felé mutatnak.

RAJSLI Ilona

A SZERETET ÉS A JÓINDULAT KÖNYVE

Bugarski Ranko: *Jezici*. Matica srpska, Újvidék, 1993

Bugarski Ranko *Jezici* (Nyelvek) című könyvét a nyelvek s a köztük levő különbségek iránti szeretetből és abból a jóindulatból írta, hogy az (általában) művelt olvasóval közölje azokat az alapigazságokat, amelyekig a korszerű nyelvtudomány eljutott.

A szerző bemutatja a nyelvek közötti különbségekkel kapcsolatos legáltalánosabb kérdéseket, amelyekről minden művelt egyén tudni szeretne, illetve amelyekről tudnia kellene: mennyi nyelv és hány beszélő van ma a világon, milyen viszonyban áll az állam, a társadalom, az egyén és a nyelv, valamint hogy mit mutat a történelem és a pillanatnyi állapot. A szerző jó szándéka abban a törekvésben is megnyilvánul, hogy meg akarja szüntetni vagy csökkenteni akarja a nyelvvel kapcsolatos előítéleteket azoknál az olvasóknál, akik a nyelvről való ismereteiket az elmúlt évtizedekben szerezték, amikor még az új adatok hozzáférhetetlenek voltak vagy pedig különböző ideológiák szerint tárgyalták őket, s ez megakadályozta az igazság felismerését a nyelvtudományi kérdésekben.

A könyv nagy értékét abban látom, hogy olyan nyelvi igazságokat tár fel előttünk, amelyeknek az ellenkezőjéről voltunk meggyőződve. Például Európa-központúságunkat próbálja megdönteni azzal az adattal, hogy a világ nyelvei közül az európaiak csak 1,5%-ot tesznek ki, az afrikai és ázsiai nyelvek pedig összesen 60%-ot. Továbbá meggyőző az az adat is, amely az egynyelvűséget mint szabályt cáfolja. „Hozzávetőleges becslések szerint az emberiség legalább fele kétnyelvű”, ezért elmondhatjuk, hogy a bilingvizmus „inkább szabály, mint kivétel” a világon. Ez az adat számunkra azért is értékes, mert könnyebben fel tudjuk mérni mindazt, ami ma az egy nemzet, egy nyelv, egy állam elvén alakult európai államban történik, ahol mindazok, akik másnyelvenek, és akik kisebbségben vannak, mintha nem is léteznének. Az átlagolvastól meglepheti az a már jól ismert tudományos megalapozott tény, mely szerint az anyanyelv egy egyénnél változó kategória, és hogy az egyén két anyanyelvvél is rendelkezhet, illetve az anyanyelvet elfelejtheti és újra meg is tanulhatja. Nálunk épp az ellenkező felfogás terjedt el, az tudniillik, hogy az egyének a születésétől a haláláig csak egy anyanyelve lehet. Ez az adat nem okvetlenül tűnik jelentősnek, de ha tudjuk, hogy nálunk és általában a világon az oktatás jórészt (egy) anyanyelven alapszik, akkor azok, akik még egy anyanyelvvél gazdagabbak, nem fejleszthetik tovább ezt a kincset. Itt kell megemlíteni azt a két nyelv használatára vonatkozó felfogást is, mely arra a korábbi (a korabeli tudományos adatokon alapuló) meggyőződésre vonatkozik, mely szerint a kétnyelvűség károsan hat az általános szellemi és kognitív fejlődésre. Ellenkezőleg, hangsúlyozza a szerző. „Az új és korszerű empirikus és elméleti kutatások nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a bilingvizmus pozitív hatásának, mint a

kognitív fejlődés, a szellemi alkalmazkodóképesség, a másik és másféle iránti tolerancia, a nyelv- és népközpontúság kiküszöbölése, a szellemi horizontok terjesztése és más pozitív szellemiségi jellemzők ösztönző tényezőjének.” (Emlékeztetnénk, hogy ilyen kutatások az elmúlt két évtizedben éppen itt, a Vajdaságban folytak.)

A többek között többnemzetiségű Vajdaságra is vonatkozó fontos adatot találunk a könyvben. Az Európai Tanácsnak a kisebbségi oktatással kapcsolatos indítványáról van szó: az általános és középfokú oktatás keretében, ahol erre lehetőség van, négy nyelv oktatását javasolják, a kisebbségek anyanyelvének, az állami nyelvnek és két idegen nyelvnek a tanítását. Bugarskinak a könyvében közzétett adatai jelentősen hozzájárulhatnak a nyelvi tolerancia terjesztéséhez, illetve kialakításához. A nyelvi demokrácia kitűnik minden, ma már nehezen hozzáférhető különböző publikációból összegyűjtött adatból. Mindezt azzal a céllal tette, hogy felfedje a különböző államokban, régiókban, területeken uralkodó igazságot. Ezért, azt hiszem, a könyv sokban hozzájárulhat a nyelvi ökológiához területünkön, ahol mind gyakrabban olyan adatok bukkannak fel, amelyek fertőzik nyelvi környezetünket (mint pl. az, hogy a szerb az isteni nyelvek egyike, hasonlít a szanszkrithez, eleve túlélésre van ítéelve, pillanatnyilag veszélyeztetett stb.). Bugarski ezt a nyelvi ökológusi szerepet következetesen végigviszi ebben a történelmi pillanatban, éspedig nemcsak ezzel a könyvével, hanem még egy sor másik cikkével, tv-műsorával, amelyekben ugyanaz a szeretet és jóindulat érvényesül.

A könyv a nyelvi konfliktusok csökkentését vagy kiküszöbölését segítheti elő, amennyiben az olvasó azzal a szándékkal olvassa, amellyel a mű készült – a nyelvi különbségek nem jelentenek sem üdvösséget, sem átkot, hanem kihívást az ember és a nyelvtudomány számára. A fejtegetés ilyen koncepciója fényben találunk adatokat a jugoszláv közösségről is (amilyen 1991-ig volt), amelyek néhány részlete újnak tűnik, különösen az egyes nyelvi terminusok és fogalmak pontos definiálása tekintetében (nép, közösség, etnikai csoport).

A szerző körültekintően és jóindulattal beszél tárgyáról, a nyelvekről, ügyelve arra, hogy senkit se károsítson meg, és ne becsljön túl. Ebből is tanulhatunk, ami a nyelvtudomány etikai hozzáállását illeti, s erre nálunk most nagy szükség van, mivel egy egész sor tudományosan megalapozatlan adat gyökeresedett meg (mint pl. a cirill írásmód elfojtásától való félelem vagy a szerb nyelv ősiségének bizonygatása stb.). Bugarski álláspontját gyakran a kisebbségi lakosság véleményével azonosítják, „mert a toleranciáért és többszölamúságért” szállt síkra.

A könyv egyszerű, gondosan ápoltságban íródott, amelyről a szerző ismert a nyelvtudományban. Kihagyja mindazokat a terminusokat, szakszavakat, amelyek zavarnák az olvasót, meghagyja viszont, amikor úgy érzi, szükség van arra, hogy az olvasó megismerje, elsajátítsa, szókészletébe fogadja őket.

Ranko Bugarski könyve elsőként jelent meg a Sveznanje Matice srpske sorozatban, amely azzal a céllal indult, hogy „alapvető információkat adjon egy-egy szakterületről, de a probléma kritikai tanulmányozásába is betekintést nyújtson. A szerző alapvető kritikai álláspontja ebben a könyvben a nyelvi különbségek és a nyelvek közötti eltérések iránti toleráns és demokratikus viszonyulásban, valamint a nyelvről alkotott előítéletek bírálásában nyilvánul meg. Az, amit Bugarski szándékosan kerül, az a tolerancia hiánya miatt előidézhető lehetséges problémák explicit megnevezése. Az olvasóra hagyja a következtetést, hogy mi történne a nyelvi tolerancia minden egyes megsértése esetén: lehetségesek szellemi, sőt fegyveres összecsapások a világ különböző részein, amiről a szerző többször írt más publikációiban (az irodalomban már ismert az a tény, hogy Európában a lehetséges összecsapások potenciális forrásainak száma eléri a hetvenet).